

Directiile de influență ale ilicitului comercial în economia națională

Eugen CRIȘAN

PhD, Lect. Univ. Dr. Universitatea Sapientia Cluj,
Departamentul de Științe Juridice și Studii Europene
E-mail: eugencrisan@yahoo.com

Rezumat. Primii afectați de existența și manifestarea comerțului internațional ilegal sunt operatorii economici legali al căror obiect de activitate îl constituie mărfurile similare cu cele comercializate ilegal, pe care le concurează, ducând la restrângerea ori stoparea activității. Următorul afectat este statul, iar efectele le sesizăm a fi prezente sub un întreg aspect: pe de o parte, statul nu poate obține venituri din prelevări obligatorii sub forma impozitelor și taxelor, deoarece acestea se situează în zona subterană, ascunsă fiscalizării; pe de altă parte, scad veniturile statului pentru că nu mai încasează la același nivel impozite și taxe în condițiile în care operatorilor economici li se micșorează activitatea ori sunt eliminați de pe piață; nu în ultimul rând, cresc cheltuielile statului cărora cu greu le făcea față din cauza veniturilor insuficiente, prin disponibilizarea populației active și creșterea șomajului, ce presupune ample costuri. De aceste nefaste efecte nu este scutită nici persoana, privită atât individual, cât și ca parte a colectivității, căreia îi scade nivelul de trai, ceea ce duce la apariția nemulțumirilor și a convulsiilor sociale.

Cuvinte cheie: concurență ilicită; cotă de piață; faliment; venituri și cheltuieli publice; fiscalitate; instabilitate politică.

Abstract. The first ones affected by the existence and manifestation of the illegal international trade are the legal economic operators whose activity object is the goods similar to those illegally distributed, which they are in competition with, heading to the restriction or the stopping of the activity. The next one affected is the state, and we notice the effects to be present under the form of a triple aspect: on the one hand, the state cannot obtain revenue from compulsory collections in the form of taxes and assessments because these function underground, hidden from the fiscal requirements; on the other hand, the revenues of the state are decreasing because they do not collect taxes and duties on the same level, under which conditions the economic operators' activity is reduced or they are eliminated from the market; last but not the least, the expenditures of the state increase, which it had used to face with difficulty because of the insufficient revenues, by the redundancy

of the active population and the increase of unemployment, which assume extensive costs. From these adverse effects, no person is exempt, seen both as individual and as part of the community whose living standards are reduced by them, which leads to the appearance of discontent and social convulsions.

Keywords: unlawful contention; market share; bankruptcy; public finances and expenditures; taxation; policy unsteadiness.

Este cert faptul că economia, luată în ansamblul ei, are două componente: una vizibilă, ce poate fi ușor observată sub aspectul manifestării fenomenelor ce o alcătuiesc, cuantificată și supusă prelevărilor fiscale, iar alta paralelă, denumită economie subterană, neagră, ilicită, care din cauza zonei unde se situează și se manifestă este observabilă doar prin prisma efectelor pe care le produce, nu poate fi cuantificată, datele cu referire la aceasta rezultă doar din estimări, aprecieri, rezultate ale unor cercetări ce nu se bazează decât în mică măsură pe date certe, nefiind supusă prelevărilor de ordin fiscal.

Suntem de părere că economia subterană se desfășoară asemănător cu cea vizibilă, având etape și elemente similare, astfel există producție, intermediere, desfacere, situate toate sau doar unele în zona subterană. O componentă importantă a economiei, în general, și a celei subterane, în special, este comerțul și mai cu seamă cel internațional, care prin trăsăturile sale și amploarea la care a ajuns în condițiile actuale de evoluție economică, permite menținerea sau trecerea în zona subterană a mărfurilor produse sau nu ilicit, în funcție de anumite împrejurări. Pentru a fi în prezența comerțului internațional este obligatoriu ca acesta să implice operatori economici din cel puțin două state, chiar dacă acestea au un regim vamal comun, cum este cazul statelor din Uniunea Europeană, unde nu se percep taxe vamale pentru mărfurile din statele membre. În această situație, comerțul internațional ilegal va avea caracteristicile asemănătoare comerțului intern din aceeași zonă a economiei. Dacă însă suntem în prezența unor regimuri vamale diferite, ce impun formalități vamale și prelevări obligatorii sub forma taxelor, atunci comerțul internațional ilegal va eluda negreșit regimul vamal.

În situația în care comerțul internațional ilegal lezează regimul vamal apare o oarecare suprapunere peste unul dintre elementele sale, contrabanda, care etimologic are înțelesul de „împotriva legii, contra legii”, ceea ce a dus la folosirea curentă a noțiunii de comerț cu produse de contrabandă, adică un comerț împotriva legii, un comerț ce încalcă normele stabilite pentru desfășurarea unei astfel de activități. Ca atare, comerțul internațional ilegal este orice formă a comerțului ce se situează în afara legii, fie că are ca obiect mărfuri a căror producere este ea însăși ilegală, de exemplu cele rezultate din contrafacere (un alt element important al acestui gen de comerț), droguri de mare risc etc., fie că mărfurile sunt legal produse, dar comercializarea lor e oprită, restricționată sau supusă unor prelevări ce nu convin operatorului economic.

Atât timp cât comerțul internațional ilegal se păstrează în limite care incomodează doar buna funcționare a economiei în ansamblul ei, efectele sunt suportabile și absorbite în economia legală. Dacă însă acesta ajunge la o mare amploare, acaparând o parte însemnată a comerțului și a economiei legale, blocând sectoare de activitate, determinând fricțiuni și dezechilibre economice, existența sa pune în pericol buna funcționare a economiei de piață și a întregii societăți, în condițiile în care comerțul internațional din România s-a situat în anul 2003 la valoarea de 41.621 milioane dolari, pentru ca în anul 2008 să atingă valoarea de 133.960 milioane dolari conform datelor INS.

Datorită faptului că zona în care comerțul internațional ilegal se manifestă, este partea nevăzută a economiei, prezența sa este percepută în principal prin intermediul efectelor care apar în cadrul economiei legale. Printre primii afectați de acestea sunt operatorii economici legali al căror obiect de activitate îl constituie mărfuri similare cu cele comercializate ilegal, pe care le concurează, ducând la restrângerea ori stoparea activității în condițiile în care, nevoile consumatorilor există în privința acelor mărfuri, ele făcând în continuare obiectul cererii pe piață.

Orice afacere, indiferent de amploarea ei, are întotdeauna un început mai timid, care pleacă de la o idee, de la o nevoie socială, de la un gol în piața economică. Firmele care se constituie pentru a da realitate unei idei de afaceri, au o evoluție de la o firmă mică la una mijlocie, ajungându-se în final la o firmă cu un mare potențial economic. Însă, apariția, menținerea pe piață și dezvoltarea unui agent economic depind de piață, de cererea și oferta existentă, de capacitatea de absorbție a pieței, calitatea produsului, prețul stabilit pentru produsele realizate, modalitățile de livrare și promovare a acestora.

Pentru a da naștere unei firme sau unui agent economic, de cele mai multe ori se efectuează în prealabil studii de piață ce abordează aspecte de piață foarte precise, în scopul furnizării de informații indispensabile celui produs pe piața unde urmează a fi livrat. Studiile au în vedere câțiva indicatori cum sunt volumul pieței, potențialul și capacitatea acesteia.¹

Astfel, prin volumul pieței se înțelege ansamblul bunurilor și serviciilor vândute, achiziționate sau consumate în mod efectiv, care îi ajută pe investitori să stabilească cantitativ bunurile și serviciile de genul celor pe care ar dori să le realizeze. Potențialul pieței se caracterizează prin volumul probabil al pieței, respectiv posibilitățile totale ale acesteia, cele de ofertă și de absorbție. Capacitatea pieței reprezintă mărimea globală a cererii sau ofertei teoretice de mărfuri, indiferent de condițiile de comercializare.

Cu privire la acești indicatori, trebuie să menționăm că întinderea cea mai mare ca și cuprindere o are indicatorul capacitatea pieței, care include potențialul, iar acesta include volumul pieței. Luând în considerare acești indicatori, întreprinzătorul are reprezentarea teoretică a șansei sale de a realiza și oferi pe

1 Gheorghe-Luțaș-Postelnicu-Baco-Rus-Pop-Silaghi-Toader 2004, 106–109.

pieță o anumită categorie de produse. Ca atare, el se bazează pe existența unei cote de piață pe care va intra și își va desface produsele. Cota de piață reprezintă astfel partea dintr-o piață deținută sau sperată a fi obținută de către un agent economic, raportată la volumul total al pieței și în raport cu ceilalți concurenți.

În concluzie, atât atunci când inițiază o afacere, cât și în situația în care aceasta se desfășoară sau se dezvoltă, viitorii manageri sau managerii agenților economici realizează o activitate de cercetare, pentru ca inițiativa să nu fie sortită eșecului.

După încheierea acestei etape de prospectare, se mobilizează resurse, care diferă în funcție de forma de organizare a agentului economic. Prin urmare, dacă discutăm de întreprinzători privați sau mici asociații familiale, capitalul inițial va fi alcătuit din economiile personale ale membrilor acestora, eventual donații ori împrumuturi, pe când în cazul societăților comerciale, capitalul inițial va fi alcătuit din aportul acționarilor care doresc să facă plasamente într-o firmă de acest gen. Mai trebuie precizat aici, că și pe parcursul derulării activității, problema capitalului este reluată în discuție atunci când se urmărește o dezvoltare a afacerii, intrând astfel în sectorul sporirii capitalului. O primă variantă de sporire a capitalului ar fi autofinanțarea caracterizată prin folosirea amortismentului și capitalizarea profitului alături de care mai menționăm emisiunea de noi acțiuni, precum și îndatorarea față de bănci. Atât în faza inițială, cât și pe parcursul dezvoltării și derulării afacerii, resursele sub formă de capital atrase pentru derularea afacerii trebuie valorificate în condiții optime, așa cum se arată în literatura de specialitate.² Marele merit al firmei constă în transformarea capitalurilor în fonduri productive, aceasta fiind veriga de bază a economiei.

Odată înființată, firma urmărește anumite obiective, cum ar fi maximizarea averii acționarilor, iar acest lucru are loc prin maximizarea profiturilor – componentă esențială pentru supraviețuirea afacerii, însă obținerea profitului are loc în condiții de raționalitate și de risc. Pe parcursul derulării afacerii, oricare ar fi ea, trebuie avute în vedere toate variabilele financiare, dintre care prea puține sunt cunoscute cu certitudine, în scopul prevenirii riscurilor, a posibilității prevenirii evenimentelor viitoare ce vor afecta activitatea și implicit profitul.

Cu referire la profit, trebuie să arătăm că acesta reprezintă diferența dintre veniturile mai mari și cheltuielile mai mici pe care le realizează un agent economic într-o anumită perioadă dată. Veniturile se constituie din sumele obținute din vânzarea produselor, iar cheltuielile se referă la resursele utilizate pentru realizarea veniturilor. Pentru ca o afacere să fie prosperă, ea trebuie să aibă o rentabilitate pe termen lung pentru că, în caz contrar, va ajunge în imposibilitatea onorării obligațiilor față de creditorii, iar în final să se închidă.

După desfășurarea activității, din profitul brut se scad cheltuielile care pot fi prezentate sub forma unor grupe:³ grupa I formată din taxa pentru utilizarea

2 Tudorache–Secăreanu 2006, 161.

3 Tudorache 2006, 377.

terenurilor proprietate de stat, taxa pentru mijloacele de transport, alocația de stat pentru copii, când nu se suportă din bugetul public; grupa a II-a alcătuită din cheltuieli pentru cercetare, comisioane plătite unor firme, cheltuieli cu pregătirea profesională a angajaților; grupa a III-a este alcătuită din cheltuieli de protocol, publicitate și reclamă, prelevări, donații, sponsorizări, contribuții umanitare ori sportive și nu în ultimul rând grupa a IV-a, prelevări la fondul de rezervă, acoperirea unor pierderi anterioare etc.

După ce se rețin aceste cheltuieli, obținem profitul înainte de impozitare.

Impozitul pe profit, care reprezintă o contribuție a firmei la formarea veniturilor bugetelor publice, este scăzut și el din veniturile obținute și are un cuantum procentual diferit de la o țară la alta, de la o perioadă la alta. Așa spre exemplu, în România, până în anul 2000 impozitul pe profit era de 38% din profitul impozabil, după care s-a stabilit o cotă de impozitare de 25%,⁴ în prezent trecându-se la o altă variantă de impozit în procent de 16% combinat cu cel forfetar.

În urma deducerii și acestor cheltuieli sub formă de prelevări obligatorii, agentul economic rămâne cu profitul net, ce poate fi utilizat pentru cumulări, dezvoltări, achitarea unor datorii.

Se poate observa deja din cele arătate, că pe lângă cheltuielile pe care un agent economic le are cu realizarea, promovarea și vânzarea efectivă a unui produs, trebuie să suporte și alte cheltuieli care prin natura lor sunt destinate să ajungă la bugetele publice, și care reprezintă, în fapt, obligațiile sale fiscale. Pentru a avea o imagine asupra acestora, vom proceda la enumerarea câtorva dintre ele:⁵ impozitul pe profit, taxa pe valoarea adăugată, taxele speciale de consumație – accizele, impozitul pe salarii, impozitul suplimentar pentru depășirea fondului de salarii, impozitul pe clădiri, taxa pentru folosirea terenurilor, taxa mijloacelor de transport, taxele vamale, impozitul pe sumele obținute din vânzarea activelor, etc. Desigur că aceste impozite și taxe pot suferi de-a lungul timpului o serie de modificări, atât în ceea ce privește tipul și numărul acestora, cât și cuantumul, în funcție de politica economico-financiară a statului într-o perioadă dată.

Cert este faptul că agenții economici sunt cei care trebuie să realizeze venituri destinate celor care au finanțat afacerea, pentru salariați, privite cu titlu de indemnizație salarială, pentru alți agenți economici cu care se află în relații comerciale pentru furnizarea celor necesare desfășurării activității, și nu în ultimul rând în cotă apreciabilă statului, sub formă de taxe și impozite.

Pe lângă rolul însemnat pe care agenții economici îl au, aceștia trebuie să facă față și formelor ilegale ale comerțului în general, și a celui internațional în special, cum sunt contrabanda și comerțul cu produse contrafăcute.

În cazul contrabandei, agentul economic aflat în ilegalitate eludează regimul vamal, aceasta însemnând, că nu achită deloc taxe vamale, fie prin introducerea

4 Tudorache 2006, 378.

5 Vâșcu Barbu 1997, 90–91.

sau scoaterea din țară a bunurilor sau mărfurilor prin alte locuri, astfel că sunt ferite de controlul vamal, fie prin introducerea sau scoaterea din țară prin locuri destinate controlului vamal, dar documentele vamale fac referire la mărfuri scutite de taxe sau la mărfuri pentru care sunt stabilite taxe vamale într-un cuantum mai redus decât pentru cele reale.

Desigur, contrabanda se mai referă și la comercializarea unor mărfuri, ori produse supuse unor autorizări speciale sau prohibite, însă această chestiune o vom aborda ca efect asupra economiei românești la un capitol următor.

În atare condiții, agentul economic aflat în economia legală, trebuie să facă față unei concurențe bazate pe mijloace ilicite, respectiv să-și vândă produsele la prețuri rezultate din acoperirea tuturor cheltuielilor pe care le are de suportat, care vor fi net superioare produselor de același gen introduse pe piață de către un comerciant „inexistent” sau care chiar există în realitate, însă eludează regimul vamal. În prima situație, produsele realizate de agentul economic din economia legală vor trebui să facă față produselor vândute sub prețul de fabricație, obținute cu cheltuieli minime, pentru care nu se plătesc taxe și impozite. În cea de-a doua situație, produsele legale vor concura cu cele care au ocazionat anumite taxe, însă mult diminuate, astfel că și acestea se vor prezenta sub prețul dat de totalitatea cheltuielilor pe care le încorporează.

La fel se prezintă situația și atunci când discutăm de produsele contrafăcute, care prezintă trăsătura că provin de la agenți economici din sfera economiei subterane, care nu suportă cheltuieli de genul taxelor și impozitelor, ci doar cheltuieli cu producerea lor, activitate ce se desfășoară de regulă în zone nesupuse vreunui control. Acești agenți economici nu înregistrează nici cheltuieli de cercetare, de promovare, de garantare a produselor respective, astfel că prețul de desfacere este unul net inferior, tentant pentru cumpărătorul care trebuie să aleagă între două produse aparent similare, între care, în realitate, există diferențe calitative. De cele mai multe ori, produsul ales va fi cel cu preț inferior.

Din punct de vedere al teoriei economice, în asemenea situații apar fricțiuni ale pieței sub forma externalităților, ce reprezintă forme de eșec ale pieței, traduse prin lipsa reflectării corespunzătoare la nivelul prețului pieței a unora dintre costurile sau beneficiile asociate producției sau consumului.⁶

Unul dintre fenomenele care ar apărea este surplusul consumatorului, prin care se înțelege existența unei diferențe între posibilitățile consumatorilor de a plăti un bun la un preț inițial și nivelul plătit la prețul actual. Aceasta înseamnă că în general consumatorii pot plăti pentru un anumit bun la un nivel oarecare, însă acel bun este oferit consumatorilor pe piață sub prețul pe care aceștia îl pot suporta și plăti.

Oricare ar fi situația, este mare probabilitatea că acel consumator nu va achiziționa produsul mai scump de la agentul economic legal, ci pe cel mai ieftin. Pro-

6 Moșteanu–Câmpeanu–Țătu–Tudor–Panaite–Cataramă–Gyorgy–Stoian–Brașoveanu–Miricescu 2005, 94.

dusele agentului economic legal se vor vinde într-o măsură mai mică deoarece cota sa de piață se va restrânge din cauza concurenței abuzive și ilegale. Consecința imediată va fi reducerea activității, agentul economic încercând să producă la nivelul la care sunt vânzările.

Apare o micșorare a profitului, o reducere a cheltuielilor, ceea ce presupune renunțarea la o parte dintre angajați, aprovizionarea cu materii prime va fi de asemenea redusă conform producției, având astfel de suferit și alți agenți economici aflați în raporturi comerciale cu acesta, care își vor reduce și ei, cel puțin momentan activitatea, agentul economic va renunța la o parte din mijloacele fixe, mijloace de transport care nu îi mai sunt necesare, consecințele răsfrângându-se în final și asupra impozitelor și taxelor, care vor fi și ele diminuate la nivelul activității.

Pentru a avea o mai bună reprezentare a dimensiunii costurilor și a ceea ce înseamnă acestea pentru o firmă vom expune o comparație între o firmă cu un număr mai mare de angajați și o alta cu un număr redus de angajați, la nivelul anului 1995.⁷

Tabelul 1. Comparația costurilor utilizării forței de muncă

Explicații	Întreprinderea A	Întreprinderea B
– Nr. salariați	7585	238
– Salarii brute acordate în 1995	18962940	755184
– Impozite pe salarii	4117849	165576
– Contribuții pensie suplimentară (3%)	488668	19884
– Contribuții fond șomaj (1%)	131286	5220
– C.A.S.	6332419	168480
– Contribuții fond șomaj (5%)	948120	383328
Cost total legat de utilizarea forței de muncă	12018030	397482
– Cost suportat de întreprindere (CAS + contrib. de 5%)	7280.530 (60.58%) sau 39.79% din salariu	206812.8 (52.03%) sau 27.38% din salariu
– Cost suportat de salariați (impozit /salarii + contrib. de 1% + contrib. 3%)	4737.500 (39.42%) sau 25.89% din salariu	190680 (49.7%) sau 25.24% din salariu

Situația agentului economic poate degenera într-un scenariu mult mai sumbru în cazul închiderii activității. Consecințele într-un astfel de caz sunt mult mai grave și mai ample ca întindere. Astfel, se pierd resursele care au fost aduse pentru inițierea afacerii, fie că acestea au aparținut unor persoane fizice, fie că provin de la insti-

⁷ Vășcu Barbu 1997, 168.

tuții bancare. În acest al doilea caz, băncile își vor recupera doar o parte din credit ca urmare a intrării agentului economic în insolvență, după o procedură greoaie care va trece o lungă perioadă de timp. Agentul economic în cauză nu își va putea plăti obligațiile contractate față de alți agenți economici furnizori de materii prime sau servicii necesare desfășurării activității celui dintâi, punând în dificultate buna desfășurare a activității acestora și uneori ducând chiar la sistarea activității lor.

Forța de muncă angajată pentru desfășurarea activității este disponibilizată, și se ajunge de la un venit constant și poate substanțial la ajutorul de șomaj în cele mai nefericit caz sau un alt venit la un alt agent economic, în condițiile pieței.

Prin disponibilizarea angajaților, aceștia vor redeveni forță de muncă neocupată care, așa cum s-a arătat în literatura de specialitate,⁸ nu este numai un element în plus pentru raportări statistice, ci reprezintă un dezechilibru macroeconomic ce generează propriile efecte, printre care și costuri sociale suplimentare. Desigur că aici se impun anumite precizări cu privire la forța de muncă neocupată și șomaj care este privit ca un excedent al ofertei în raport cu mâna de lucru, șomerii reprezentând acea categorie a indivizilor care nu au loc de muncă, sunt disponibili pentru lucru și se află în căutarea unei slujbe. Datorită faptului că șomajul este rezultatul interacțiunii piețelor, a dezechilibrului între cerere și ofertă, a fluctuațiilor generate de ciclicitatea economică, a măsurilor necorespunzătoare de dezvoltare economică, a unor crize prelungite, se poate afirma cu certitudine că el este și rezultatul unor fenomene ca economia subterană cu una dintre componentele sale comerțul internațional ilegal care, prin elementele sale și efectele pe care le produce, determină ca oferta de locuri de muncă a agenților economici să fie mai mică decât cererea indivizilor de a ocupa un loc de muncă.

Consecințele șomajului privite prin prisma individului înseamnă apariția sărăciei, deoarece are loc o scădere majoră a nivelului de trai, există o populație activă subocupată, și anume oameni care sunt apti de muncă, ar dori să muncească, dar nu au unde, apar importante costuri sociale, se extinde munca necontractată (la negru – tot o componentă a economiei subterane) în condiții salariale inferioare, precum și altele la care vom face referire atunci când vom aborda problematica statului raportată la efectele comerțului internațional ilegal.

Este de menționat aici că, spre exemplu, la nivelul anului 2008, România avea o populație totală de 21.504.442 persoane, din care activă 9.944.000, iar populație ocupată 9.369.000, astfel că șomajul s-a situat la 575.000 persoane.⁹

În cazul sistării în întregime a activității, agentul economic nu mai plătește niciun fel de impozite și taxe către bugetul de stat.

Demonstrativ, într-o anumită măsură, este cazul Philip Morris România S.A. care de la o societate prosperă în urmă cu câțiva ani a ajuns ca în anul 2010 să-și

8 Ciobanu–Popescu–Ghișoiu–Bodea–Cocioc–Bako–Molnar–Pop–Silaghi–Salanță–Jula–Rovinaru–Ban–Ilieș–Szekely 2006, 233; Cocioc–Jula 2004, 218; Ghișoiu 2005, 231.

9 Institutul Național de Statistică 2009. *Anuarul statistic al României* 43–120.

închidă temporar porțile. Astfel, la nivelul anului 2008 piața de tutun din România a atins nivelul de 33-34 de mii de tone, echivalentul a 34 miliarde țigarete vândute, ceea ce a făcut ca Philip Morris să plătească statului român taxe și accize în valoare de 500 milioane euro, compania având o cifră de afaceri de aproximativ 615 de milioane de euro. Ca urmare, Philip Morris ca unul dintre marii producători de țigarete din România a ajuns în anul 2009 să aibă 700 de angajați, cu activitate relativ stabilă producând o mare parte dintre brand-urile cunoscute pe piața de țigarete ca Marlboro, LM, Parliament, Chesterfield și Virginia Slims, deși avea competitori redutabili ca British American Tobacco și JTI.

La nivelul anului 2009, potrivit studiilor și estimărilor Philip Morris, piața neagră reprezenta aproximativ 16-20% din totalul pieței de tutun, astfel că fiecare punct procentual însemna pierderi pentru statul român de circa 20 de milioane de euro. Furnizarea de țigarete pe piața neagră se făcea prin contrabandă care se estima la 320-400 de milioane de euro, sume ce includ atât neplata taxelor, cât și cheltuielile pentru combaterea acesteia.¹⁰

În decurs de un an și câteva luni situația s-a schimbat negativ pentru această companie, pentru că în primele 5 luni ale anului 2010 a înregistrat un declin al vânzărilor de 30-40% datorită competiției și contrabandei,¹¹ deși în luna februarie Philip Morris România avea în continuare o cotă de piață de 14,5%. Urmarea nu a întârziat să apară, astfel că s-a ajuns la trimiterea în șomaj tehnic a celor 450 de angajați a unității de producție din Otopeni în perioada februarie-martie, continuându-se și cu limitarea altor cheltuieli.

În această perioadă de timp, conform unui studiu realizat de compania independentă de cercetare Novel Research, volumul contrabandei cu țigarete din România în luna februarie 2010 ajunsese la 36,2% din totalul pieței, în creștere de la 22% cât s-a înregistrat pentru ultimul trimestru al anului 2009. Acest lucru a făcut ca toate cotele de piață ale principalilor producători de țigarete să se micșoreze substanțial BAT ajungând la 32,5%, cu 6% mai puțin decât în 2008, JTI la 15,6%, mai puțin cu 4,6% și Philip Morris la 14,5%, în scădere cu 7,3%. Pe piața neagră în aceeași perioadă, prețul mediu al unui pachet de țigarete a crescut de la 3,8 lei din ultimul trimestru al anului 2008 până la 5,9 lei în iarna lui 2010, în timp ce prețul mediu al unui pachet de țigarete pe piața legală era de 9,9 lei.

Prin existența pe piață a produselor contrafăcute se mai produce încă un fenomen care spre deosebire de concurența bazată pe un preț net inferior și care are efect direct, produce un efect indirect asemănător și discutăm aici de proasta reclamă care este generată de achiziționarea unui produs contrafăcut despre care cumpărătorul are impresia că este autentic și că provine de la producătorul origi-

10 www.wall-street.ro Simina Mistreanu. 25 martie 2009. Revista Wall-Street: Contrabanda cu țigări costă statul până la 400 milioane euro/an, accesat la data de 3 februarie 2012.

11 www.wall-street.ro Alina Apetrei. 25 martie 2009. Revista Wall-Street: Contrabanda cu țigarete, cu doi pași înaintea producătorilor, accesat la data de 3 februarie 2012.

nal, a cărui calitate este demnă de pus sub semnul îndoielii și care bineînțeles că nu satisface cerințele și exigențele cumpărătorului care ajunge să fie dezamăgit și să propage critici nedrepte la adresa producătorului original care în mare parte își atinge ținta, în sensul că determină o parte dintre potențialii cumpărători să nu mai achiziționeze astfel de produse și să se îndrepte spre furnizorii de produse similare, împreună firește cu cumpărătorul dezamăgit. Și această stare de lucruri poate duce la micșorarea sau dispariția cotei de piață și în cele din urmă la încetarea activității unor agenți economici.

Deoarece activitatea comercială este una înlănțuită, alcătuită dintr-o serie de raporturi comerciale stabilite între agenți economici, efectele pe care le resimte în primul rând producătorul, se propagă în toate direcțiile ajungând, așa cum am menționat la furnizori, la comercianții angroșiști, retaileri, etc. Acesta este și cazul firmei¹² Simba Invest Bacău, distribuitor Philip Morris cu o experiență de peste 10 ani pe piața de distribuție cu activitate desfășurată în 22 de județe, cu 23 puncte de lucru, având un număr de 412 angajați, o cifră de afaceri raportată pe 2008 de 426 milioane de lei (116 milioane euro) cu un profit brut de 7,9 milioane lei (2 milioane euro) care, la nivelul anului 2010, s-a confruntat cu greutate din cauza situației companiei Philip Morris pe de o parte și a nivelului la care contrabanda și efectele ei pe piață au ajuns în acest an.

Alături de agenții economici și statul este afectat de partea ilegală a comerțului internațional cel puțin sub un întreg aspect: pe de o parte, statul nu poate obține venituri din prelevări obligatorii sub forma impozitelor și taxelor, deoarece se situează în zona subterană, ascunsă fiscalizării; pe de altă parte, scad veniturile statului pentru că nu mai încasează la același nivel impozite și taxe în condițiile în care operatorilor economici li se micșorează activitatea ori sunt eliminați de pe piață; nu în ultimul rând, cresc cheltuielile statului cărora cu greu le făcea față din cauza veniturilor insuficiente, prin disponibilizarea populației active și creșterea șomajului, ce presupune ample costuri.

Dar până la abordarea mai detaliată a acestor aspecte, trebuie făcute câteva precizări. Astfel, de-a lungul timpului, schimburile economice au căpătat diverse forme, ajungând în cele din urmă în forma cunoscută azi, a economiei de piață, cu mențiunea că apariția acesteia nu a fost deloc facilă. Chiar dacă schimburile există aproape dintotdeauna, nu se poate pune un semn al egalității între ele și un sistem al economiei de piață, și aceasta pentru că nu este doar un mijloc de a face schimb de bunuri, ci un întreg mecanism complex de susținere și chiar de perpetuare a întregii societăți. În cadrul unei asemenea economii, statul trebuie să fie o prezență permanentă, activă,¹³ deoarece deși se susține ideea unei vieți economice pe deplin libere, realitățile arată că liberalismul economic are pro-

12 www.dailybusiness.ro 27.01.2010. Contrabandiștii amenință constant agenții de vânzări, le împiedică accesul în piețe, accesat la data de 3 februarie 2012.

13 Inceu-Lazăr-Mara 2008, 28.

priile limite și neajunsuri, mai mult, tocmai asigurarea libertății economice ar impune prezența statului în economie.

Liberalismul economic absolut ar presupune asigurarea unei bunăstări generale numai în condițiile unei economii perfect competitive, pe de o parte și a unei piețe perfecte, pe de altă parte. Aceste condiții au caracter utopic, și situațiile în care economia înregistrează eșecuri justifică, așa cum am arătat, prezența entității statale în economie. Acest lucru se realizează prin intermediul mecanismului financiar aflat la îndemâna statului care apare ca un ansamblu de structuri și forme organizatorice, metode, principii, pârgii, puncte de control și regulatoare de echilibru. Dintre elementele mecanismului financiar, de notat sunt pârgiile financiare, elemente esențiale ale finanțelor moderne, caracterizate ca fiind acele mijloace prin care se realizează orientarea și influențarea activităților economico-sociale.

O bună perioadă de timp, în cadrul liberalismului economic, statul a fost un „spectator pasiv”,¹⁴ însă, odată cu apariția dezechilibrelor în economie care, prin amploarea lor, au devenit o mare problemă socială, statul a trebuit să iasă din pasivitate și prin diverse căi să încerce să influențeze comportamentul agenților economici, fie ei persoane fizice sau juridice, temperând uneori tendințele de dezvoltare rapidă și excesivă ori impulsionând sectoarele lipsite de dinamism ori aflate în stare latentă.

Indiferent de ipostazele în care au fost prezentate până în prezent pârgiile financiare, respectiv ca elemente definitorii ale finanțelor moderne sau ca elemente componente ale mecanismului financiar,¹⁵ acestea se integrează într-un adevarat sistem care la rândul său se circumscrie politicii financiare a fiecărui stat.

Mobilizarea resurselor bănești de care statul are nevoie se realizează printr-un transfer de resurse și, așa cum menționează unii autori,¹⁶ și a puterii de cumpărare de la persoane fizice și juridice la dispoziția organelor administrației de stat centrale sau locale, iar de aici, transferul de resurse se continuă în favoarea diverșilor beneficiari persoane fizice și juridice. Fluxurile de resurse bănești care iau astfel naștere se derulează în dublu sens,¹⁷ de la persoanele fizice și juridice către fondurile financiare publice și invers, însă nu între toate persoanele fizice și juridice, ci doar între persoanele juridice – agenții economici ce derulează activități cu scop lucrativ și persoanele fizice care realizează venituri.

Având în vedere modificările mediului geopolitic la nivel mondial și apariția unor fenomene economice, statul dobândește un rol tot mai important în economie, prin aceea că trebuie să facă față unor cerințe tot mai numeroase și variate din partea societății și să intervină pentru reducerea dezechilibrelor de factură economică.

14 Inceu 2008, 41.

15 Tulai 2007, 37.

16 Matei 1998, 13.

17 Matei 1998, 13.

În actuala evoluție economică, oricare dintre state nu poate să se limiteze în a supraveghea bunul mers al economiei, ci trebuie să se implice activ în luarea unor măsuri pentru completarea și corectarea pieței, utilizând în acest sens actele normative, prin adoptarea unor noi sau aplicarea celor existente, a pârghiilor economico-financiare, precum și a oricăror alte instrumente aflate la îndemâna sa. Din acest punct de vedere, statul apare ca fiind „garantul bunei funcționări a regulilor specifice economiei”,¹⁸ intervenția statului având loc nu pentru a suplini funcțiile pieței, ci pentru a contracara fricțiunile care apar, pentru a înlătura diverse insuficiențe și a evita apariția unor consecințe negative, cu posibile repercusiuni financiare și sociale în toate sectoarele de activitate. Din punct de vedere al formelor de intervenție a statului, acestea pot să aibă atât un caracter direct, cum este spre exemplu planul economic, cât și un caracter indirect, spre exemplu politica fiscală sau socială promovată.

În vederea realizării intervenției din partea statului, este necesară constituirea unor fonduri bănești, care să se afle la dispoziția statului, iar acest lucru este posibil mobilizând resurse financiare, așa cum am menționat mai sus, prin transferarea de resurse și a puterii de cumpărare de la persoane fizice și juridice către stat, urmată apoi de alocarea acestor resurse înspre sectoarele unde este necesar. Aceste relații social-economice, stabilite în cadrul colectării și redistribuirii de resurse, se regăsesc sub denumirea de relații financiare sau finanțe publice, cărora le revine rolul de a contribui la reproducerea și prezervarea sistemului socio-organizațional statal, indiferent de nivelul la care se situează, a relațiilor sale cu mediul economico-social în care sunt incluse toate formele de proprietate ale acestuia.

Pentru a avea o cât mai bună reprezentare a ceea ce înseamnă veniturile și cheltuielile statului, trebuie menționat că în ceea ce privește Statul Român, dacă înainte de Primul Război Mondial cheltuielile publice se cifrau la aproximativ 10% din PIB, între cele două războaie mondiale s-a ajuns la 30% din PIB, pentru ca la nivelul anilor 1998-1999 să ajungă la 50% din PIB, din care cheltuielile de asigurări sociale reprezentau 25%, cheltuielile administrației centrale de stat 20%, iar cele ale colectivităților locale 10%.¹⁹

Raportat la cele arătate putem afirma că totul este în ordine când în economia unei țări există echilibru, însă atunci când statul nu poate să asigure resursele pentru cheltuielile pe care le are de făcut în vederea realizării rolului pe care îl are și pentru acoperirea nevoilor publice, economia are de suferit, atrăgând incapacitatea statului de a face față tuturor acestor probleme. Impozitele și taxele reprezintă cea mai importantă resursă a finanțelor publice și în primul rând a bugetului de stat, ele provenind de la persoane fizice și juridice, însă ponderea covârșitoare o au cele provenite de la agenți economici privați și persoanele care își desfășoară activitatea în cadrul acestora, pentru că, spre exemplu în cazul

18 Lazăr-Matei-Andrei 2007, 25.

19 Matei 1998, 105-106.

impozitării unei persoane fizice angajată a unei instituții publice, impozitele și taxele care se plătesc de către aceasta reprezintă prelevări din sumele de bani pe care tot statul le-a pus la dispoziție prin alocarea resurselor colectate de la agenții economici. O anumită discuție ar comporta acele unități, instituții publice, agenți economici care având capital integral sau majoritar de stat, desfășurând activitate productivă realizează venituri, care nu provin din redistribuirea resurselor mobilizate la bugetul de stat.

Datorită aspectelor menționate mai sus, finanțele agenților economici constituie componenta de bază a sistemului financiar și reprezintă relații economice de repartitie în formă bănească a produsului intern brut creat în cadrul acestora. Prin intermediul acestor relații, statul mobilizează și redistribuie resurse. Ca atare, orice problemă economică apărută la nivelul unui agent economic produce perturbări importante în formarea veniturilor și efectuarea cheltuielilor publice. Astfel, în cazul reducerii activității unui agent economic sau mai mult, a încetării activității, statul pierde automat o parte din încasări sub formă de impozite și taxe, concomitent cu creșterea cheltuielilor generate de creșterea obligațiilor sale, a îndatoririlor, cum ar fi de exemplu asigurarea ajutorului de șomaj pentru angajații disponibilizați, asigurarea de servicii de sănătate publică pentru persoane care nu mai achită o contribuție de acest gen, mai mult, statul alocă în cele mai multe cazuri fonduri pentru recalificarea forței de muncă disponibilizate, pentru crearea de noi locuri de muncă, acordarea unor facilități fiscale în acest sens, acordarea de subvenții, etc.

Situații de acest gen există în mod frecvent și statul, prin indicatorii economici pe care îi recepționează, este în genere pregătit să facă față unor fenomene în cote normale ale economiei de piață, însă raporturile comerciale sunt de tip pânză de păianjen, fiecare agent economic fiind în raporturi economice cu alții, astfel încât diminuarea ori încetarea activității mai multor agenți economici poate să împingă statul într-o zonă în care veniturile sunt minime, cheltuielile mari sau în creștere, iar astfel să nu poată acoperi aceste cheltuieli, intrând în zona deficitului bugetar.

De exemplu, având în vedere totalul veniturilor de 61.151 milioane lei obținute de Statul Român în anul 2008, precum și totalul cheltuielilor de 80.886,4 milioane lei bugetul de stat a înregistrat un deficit de 19.735,4 milioane lei.²⁰

Sub raportul efectelor, în cazul taxelor vamale și a celorlalte taxe neplătite de către agenții economici ilegali, care eludează regimul vamal prin comercializarea mărfurilor de contrabandă sau a celor contrafăcute, respectiv prin diminuarea încasării acestora de la agenții economici care își reduc ori încetează activitatea, se creează o sincopă în buget.

În atare situație statul este nevoit să recurgă la măsuri de suplimentare a veniturilor, lucru pe care îl face pe mai multe căi, dintre care amintim apelarea la creditele Băncii Naționale, la instituții financiare internaționale – FMI, Banca

Mondială, Comisia Europeană, credite de la băncile comerciale interne, credite de la populație, prin emiterea de certificate de trezorerie, etc.

Raportat la fiscalitate și creșterea acesteia, trebuie menționat că veniturile fiscale ale unui stat reprezintă 70% din totalul veniturilor bugetare, prin urmare creșterea fiscalității ar fi împovărătoare pentru toți cei care contribuie într-o formă sau alta la bugetul de stat. O fiscalitate mai ridicată ar avea ca efect reducerea consumului, care duce în final la micșorarea cererii, la limitarea producției în funcție de cerere etc. În consecință, dacă se optează pentru o creștere a fiscalității aceasta ar trebui să se situeze în zona optimă a impozitării, pentru că altfel produce o serie de efecte, printre care trecerea a încă unei părți din economia legală în economia subterană și neperceptibilă de către stat.

Reducerea cheltuielilor publice reprezintă și ea o soluție, dar tot pe termen scurt, deoarece dacă are loc pe termen lung poate afecta negativ creșterea economică. Eventuale discuții s-ar putea purta în jurul cheltuielilor guvernamentale ce ar putea influența pozitiv echilibrul financiar public.

Emisiunea monetară este o altă măsură prin intermediul căreia statul încearcă să își procure toate veniturile necesare realizării rolului său, însă trebuie menționat că aceasta duce în marea majoritate a cazurilor la o creștere a ratei inflației, cu alte consecințe negative asociate, cum este spre exemplu creșterea galopantă a prețurilor.

Finanțarea deficitului bugetar se poate realiza prin intermediul datoriei publice, care presupune atragerea de lichidități de la populație prin creșterea impozitelor asupra veniturilor acesteia sau prin împrumuturi publice. Ca efect negativ, s-ar semna aici scăderea consumului ca urmare a creșterii economisirii, urmată și de o reducere a investițiilor.

Toate acestea sunt suportabile, atâta timp cât au un caracter temporar, iar bugetul statului revine în echilibru, realizându-se din nou o egalitate relativă între cheltuielile și veniturile publice. Dacă bugetul public nu ajunge în acea stare de relativ echilibru, acesta va produce un impact deloc de neglijat asupra economiei, analizat de către unii economiști prin prisma a trei teorii.²¹

Conform primei teorii, a celei neoclasice, deficitele bugetare afectează negativ economiile naționale, precum și rata de acumulare a capitalului, deoarece are loc o creștere a consumului pe termen lung, care determină reducerea economiilor, iar emisiunea titlurilor de stat generează sporirea ratei dobânzii, cu efect direct în reducerea ratei de acumulare a capitalului.

Teoria keynesiană scoate în evidență faptul că populația în marea ei majoritate consumă venitul disponibil care ar putea duce la o creștere a venitului național, dar numai în cazul unei reduceri a gradului de impozitare, iar deși efectele pozitive sunt imediate, acestea sunt temporare.

Din teoria richardiană rezultă că finanțarea deficitelor bugetare prin contracta-

21 Stoian 2009, 184–187.

rea datoriei publice ar genera o atitudine indiferentă a indivizilor, astfel că dacă se optează ulterior pentru o creștere a ratei fiscalității, aceasta nu ar afecta resursele tuturor generațiilor.

Oricare ar fi teoria prin prisma căreia s-ar aborda problematica deficitului bugetar, concluzia este în final una singură, și anume aceasta are un caracter negativ, ducând la stagnarea economiei și instabilitatea acesteia. În consecință, s-au generat de-a lungul timpului mai multe modele de echilibru macroeconomic, prin intermediul cărora se poate analiza impactul dezechilibrelor bugetului public asupra echilibrului macroeconomic.

Schematic, efectele pe termen scurt ale deficitului bugetar asupra economiei, ar fi:²²

- scăderea economiei naționale, prin reducerea investițiilor și a exporturilor;
- creșterea deficitului comercial, care va genera ieșiri de active din țară din cauza scăderii exporturilor;
- creșterea ratei dobânzii pe piața monetară, urmată îndeaproape de reducerea investițiilor;
- creșterea dobânzilor de pe piață determină investiții în capital, exercitând presiuni asupra monedei naționale;
- aprecierea monedei naționale influențează comerțul prin aceea că produsele naționale fiind mai scumpe, devin neatractive pentru agenții economici străini, prin urmare scad exporturile, cresc importurile și își face apariția deficitul comercial.

Efectele negative pe termen lung nu întârzie să apară și am enumera aici ritmul lent al creșterii stocului de capital din cauza diminuării investițiilor, care influențează în mod direct producția și capacitatea de producție. Această situație va duce în scurt timp la reducerea capacității economiei de a produce bunuri și servicii. Creșterea deficitelor bugetare generează sporirea fluxurilor de active financiare către investitorii străini, prin expatrierea unei părți importante a venitului național sub formă de profit, dobânzi sau rentă etc. Totodată, are loc o reducere a salariilor reale și o creștere a ratei profitului, pentru că prin reducerea stocului de capital scade productivitatea marginală a muncii (salariatul având mai puțin de lucru), crescând însă productivitatea marginală a capitalului (capitalul devine din ce în ce mai rar).

Finanțarea prin datorie publică generează și ea pe termen lung impozite suplimentare, ce se repercutează asupra veniturilor contribuabililor, reducându-le, concomitent cu distorsionarea activității economice. Se ajunge apoi la refinanțarea datoriei publice, intrându-se pe segmentul din care aceasta este nesustenabilă din cauza mărimii ei.

S-ar putea spune că existența unor deficite bugetare ar face ca unii indivizi să câștige, alții să piardă, însă pe termen lung, existența acestora și mai ales a unora excesive limitează posibilitățile de acțiune ale statului, de redresare a economiei, determinând o alunecare pe panta incapacității de gestionare și a dezordinii eco-

22 Stoian 2009, 194–195.

nomice care nu mai generează efecte pozitive pentru agenții economici situați în sfera economiei legale, a comerțului licit cu bunuri și servicii.

Totodată, atunci când economia nu funcționează mediul de afaceri înregistrează cote minime, veniturile scad, șomajul crește, iar raportat la persoană, privită atât individual, cât și ca parte a colectivității, scade nivelul de trai, satisfacerea nevoilor private și publice ajunge la valori minime, apar nemulțumiri și convulsii sociale, nu mai există armonie socială, transpusă în aceea că cetățenii statului cer socoteală celor responsabili pentru situația existentă, iar instabilitatea politică devine o normalitate.

Referințe

- CIOBANU, GH.—LUTAȘ, M.—POSTELNICU, C.—BACO, E. —RUS, A.—V.—POP-SILAGHI, M.—TOADER, D. 2006. *Tranzacții economice internaționale*. Cluj-Napoca.
- CIOBANU, GH.—POPESCU, GH.—GHIȘOIU, M.—BODEA, G.—COCIOC, P. S.—BAKO, E.—MOLNAR, I.—POP-SILAGHI, M.—SALANȚĂ, M.—JULA, O.—ROVINARU, M.—BAN, I.—ILIEȘ, D.—SZEKELY, I. 2006. *Macroeconomie*. Cluj-Napoca.
- COCIOC, P.—JULA, O. 2004. *Principii de economie generală*. Cluj-Napoca.
- GHIȘOIU, M. 2005. *Introducere în micro și macroeconomie*. Cluj-Napoca.
- INCEU, A. M.—LAZĂR, D. T.—MARA, E. R. 2008. *Finanțe și bugete publice*. Cluj-Napoca.
- LAZĂR, C.—MATEI, M.—ANDREI, J. 2007. *Finanțe*. Ploiești.
- MATEI, A. 1998. *Finanțe Publice*. Craiova.
- MOȘTEANU, T.—CÂMPEANU, E.—ȚĂȚU, L.—TUDOR, R.—PANAITE, A.—CATARAMĂ, E.—GYORGY, A.—STOIAN, A.—BRAȘOVEANU, I.—MIRICESCU, E. 2005. *Finanțe publice*. București.
- STOIAN, A. 2009. *Dezechilibrele bugetului public în contextul economic actual*. București.
- TUDORACHE, D.—SECĂREANU, C. 2006. *Finanțele publice. Finanțele firmei*. București.
- TULAI, C. 2007. *Finanțe*. Cluj-Napoca.
- VĂȘCU BARBU, T. 1997. *Bugetul statului și agenții economici*. București.